

4. Komentari Koalicije organizacija civilnog društva na izveštaj Instituta društvenih nauka „PRAVA ROMA U SRBIJI U ODNOSU NA STANDARDE OEBS”

Centar za istraživanje javnih politika¹

4.1. Uvod

Obaveze koje u okviru OEBS preuzimaju zemlje članice, iako su političke a ne pravne, imaju dugu istoriju tokom koje su u značajnoj meri doprinele otvaranju brojnih pitanja ljudskih prava i demokratije i unapređivanju njihovog ostvarivanja. Sprovođenje preuzetih obaveza nije, međutim, sistematski praćeno, pa je praksa koju je uspostavila Švajcarska kao predsedavajuća, 2014. godine, dobro došla za demonstraciju posvećenosti stvarnoj primeni odluka, preporuka i smernica u oblasti ljudske dimenzije OEBS.

Probleme položaja Roma u Srbiji izvršne vlasti su odabrale kao jednu od četiri oblasti gde se vrši samoprocena ispunjavanja obaveza Srbije u godini njenog predsedavanja, s obzirom na postojanja relevantnih izveštaja tela OEBS tokom poslednjih pet godine. Za nezavisnu instituciju koja priprema osnovni izveštaj određen je Institut društvenih nauka (IDN) iz Beograd, naučno-istraživačka ustanova koju finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. U izveštaju, dostavljenog organizacijama civilnog društva 2. novembra 2015. godine, odaje se priznanje OEBS, kao izvoru ideja za specifičnu političku akciju, kao i za razvijanje mreže aktivnosti kojima na političkom planu, ali i praktično, doprinosi smanjivanju predrasuda, eliminisanju diskriminacije i unapređenju položaja Roma u državama članicama. Međutim, iako se naglašava značaj Akcionog plana o unapređenju položaja Roma i Sinta u OEBS području iz 2003. godine i navode neke ocene iz Izveštaja o primeni OEBS Akcionog plana koji je objavljen 2013, problematika položaja Roma u Srbiji sagledava se prvenstveno sa stanovišta politika Evropske unije u ovoj oblasti. Izveštaj ne

---

¹ U timu Centra za istraživanje javnih politika koji je odgovoran za ovaj izveštaj u ime Radne grupe organizacija za monitoring predsedavanja Srbije OEBS učestvovala je i saradnica Centra angažovana u okviru Programa podrške profesionalnom usavršavanju Roma Centralnoevropskog univerziteta, a komentare je prililožila i organizacija Romani Cikna iz Kruševca.

navodi druge relevantne dokumente i nalaze OEBS i važne teme koje prevazilaze, odnosno presecaju sektorske politike vezane za obrazovanje, stanovanje i zapošljavanje, čije predstavljanje dominira izveštajem IDN, uz pitanja posedovanja ličnih dokumenata, učešća u političkom životu i diskriminacije. Stoga je ovaj komentar organizacija civilnog društva zapravo detaljniji izveštaj, zasnovan na više nalaza tela OEBS i domaćih ustanova i organizacija, i predstavlja dopunu u pogledu drugih pitanja od značaja za položaj Roma u Srbiji, poput bezbednosnih problema, uključujući odnose sa policijom, problematiku tražilaca azila i trgovinu ljudima, položaj žena i mladih, a ponuđen je i niz preporuka za dalje poboljšanje položaja Roma u skladu sa obavezama u okviru OEBS i dobrim praksama.

4.2. Obaveze iz ljudske dimenzije OEBS značajne za položaj Roma

Značaj položaja Roma prvi put je prepoznat u dokumentu sa Konferencije ljudske dimenzije OEBS u Kopenhagenu 1990, gde je navedeno da će države učesnice jasno osuditi totalitarizam, rasnu i etničku mržnju, antisemitizam, ksenofobiju i diskriminaciju, kao i da, u ovom kontekstu, takođe prepoznaju posebne probleme Roma.² Među prvim inicijativama bio je i sastanak OEBS eksperata za nacionalne manjine u Ženevi 1991, kad je naglašeno da su države učesnice spremne da preduzmu sve mere kako bi se postigla puna jednakost osoba romske nacionalnosti s ostalom populacijom, kao i da će podsticati istraživanje problema sa kojima se Romi suočavaju. Naredne godine uspostavljen je i visoki komesar za nacionalne manjine, kao instrument OEBS za prevenciju etničkih sukoba, koji je prepoznao specifične probleme romske populacije širom OEBS prostora.³ U okviru OEBS Kancelarije za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) 1994. godine uspostavljena je specifična nadležnost za pitanje Roma i Sinti (preko tzv. focal point, koja je u praksi zasebna jedinica), radi pomoći državama učesnicama da efektivno primenjuju OEBS obaveze, deljenjem sa njima svoje ekspertize, i procenjujući poboljšanje položaja Roma i Sinti širom regije, koju redovno pocećuje.⁴ Važna nadležnost je sastavljanje izveštaja o primeni Akcionog plana za unapređenje položaja Roma i Sinti koji je ključni dokument za delovanje i praćenje napretka u odnosu na preuzete obaveze. Sastanci o ljudskoj dimenziji (OSCE Human

---

² Excerpts from the Copenhagen Document, pp. 2, Internet, <http://www.osce.org/odihr/19394>.

³ Report on the situation of Roma and Sinti in the OSCE Area, OSCE, High Commissioner on National Minorities, The Hague, 2000, Internet, <http://www.osce.org/hcnm/42063>.

⁴ ODIHR and Roma and Sinti Issues, January 2015, Internet, <http://www.osce.org/odihr/102598>.

Dimension Meetings) i dodatni sastanci o ljudskoj dimenziji (OSCE Supplementary Human Dimension Meeting) doprinose podizanju svesti država članica o položaju Roma i Sinta u OEBS regionu, omogućuju dijalog između vlada i civilnog društva, a ujedno su i prilika da romske organizacije i aktivisti razmene iskustva o nacionalnim programima i aktivnostima.

Obaveze iz ljudske dimenzije OEBS značajne za položaj Roma mogu se svrstati u nekoliko grupa: zaštita ljudskih prava i fundamentalnih sloboda, uključujući jednake mogućnosti i nediskriminaciju, efektivna participacija u javnom i političkom životu, pristup obrazovanju, socio-ekonomska pitanja, rasizam i diskriminacija (borba protiv rasizma i stereotipa, zaštita od zločina iz mržnje), kriza i postkrizne situacije.⁵

Akcioni plan sadrži preporuke koje se odnose na uspostavljanje normativnog okvira, osnivanje posebnih tela koja bi se starala o primeni ovog okvira i uključivanje predstavnika Roma i Sinta u njihov rad, obezbeđivanje pristupa pravdi za ove grupe i odlučno suzbijanje nasilja.⁶ Značajan broj preporuka odnosi se na unapređenje uslova života i stanovanja, suzbijanje nezaposlenosti i ekonomskih problema (među kojima je i razvoj treninga za pripremu predstavnika Roma za rad u institucijama), unapređenje zdravlja i pristup zdravstvu, unapređenje dostupnosti obrazovanja, povećanje učešća u javnom i političkom životu (što se posebno odnosi na posedovanje ličnih dokumenata), kao i sprečavanje bilo kog oblika diskriminacije u kriznim i postkriznim situacijama.⁷ Preporuke Akcionog plana za unapređenje položaja Roma se odnose i na medije, pre svega u smislu ohrabivanja medija da prikazuju pozitivne primere iz romske zajednice. U ovom domenu posebnu ulogu ima predstavnik za slobodu medija OEBS.

Zemlje učesnice osnaživale su preporuke iz Akcionog plana dokumentima Ministrarskog saveta OEBS iz Helsinkija (2008), Atine (2009) i Kijeva (2013). U Helsinkiju je naglašena posvećenost obezbeđivanju istovetnog pristupa obrazovanju i promovisanju ranog obrazovanje romske dece, u Atini da se podigne svest javnosti o porastu svih oblika nasilja i netolerancije prema Romima i Sintima. U Kijevu su države učesnice preuzele obavezu podsticanja učešća Roma i Sinta, naročito žena i mladih, u političkom i javnom životu i

---

⁵ OSCE Human Dimension Commitments, Vol. 1, Thematic Compilation, Third Edition, OSCE/ODIHR, Warsaw 2011, pp. 164-80.

⁶ Action Plan on Improving the Situation of Roma and Sinti Within the OSCE Area, ODIHR, 2003, pp. 4-5.

⁷ Ibid, pp. 6-15.

kreiranju relevantnih politika.⁸ U tom smislu značajni su i akcioni planovi OEBS za rodnu jednakost⁹ i za borbu protiv trgovine ljudima,¹⁰ jer i oni eksplicitno dotiču romska pitanja.

Posebna pažnja posvećena je problemima bezbednosti u kontekstu odnosa sa policijom. OEBS dokumenti koji se odnose na rad policije u multietničkom kontekstu su Preporuke za rad policije u multietničkim društvima Visokog komesara za nacionalne manjine (2006) i Policija i Romi i Sinti – dobra praksa u izgradnji poverenja i razumevanja Jedinice za strateška pitanja policije i Kontaktne tačke za pitanja Roma i Sinta ODIHR.¹¹ Preporuke za delovanje policije obuhvataju podizanje svesti pripadnika policije, razvoj treninga za prevenciju prekomerne upotrebe sile i promociju poštovanja ljudskih prava, približavanje policije i romske zajednice, kao i podsticanje pripadnika ove zajednice na rad u policiji čime se promoviše tolerancija i raznolikost na duži rok i čini održivom.¹²

Takođe i specijalni predstavnik OEBS Parlamentarne skupštine za borbu protiv rasizma, ksenofobije i diskriminacije bavi se i položajem Roma. U njegovom najnovijem izveštaju se navodi da se diskriminativan pristup policije u državama članicama OEBS manifestuje na različite načine, kao što su policijski spiskovi sastavljeni od članova zajednice, osobito zbog etničke pripadnosti, pretresi koji se vrše unutar zajednice (na primer, Romi, migranti), rasno/etničko profilisanje/nezakonito postupanje, prekomerna upotreba sile, nezakonit pritvor i/ili zadržavanje, pa čak i smrt.¹³

U samoevaluaciji švajcarskog predsedavanja takođe je naglašen položaj Roma, odnosno potreba za promovisanjem kulture Roma. Među problemima Roma u Švajcarskoj su i stereotipi i predrasude u postupanju sudova i javne uprave, kao i neadekvatno izveštavanje medija o Romima.¹⁴

Preporuke civilnog društva učesnicima Ministarskog saveta OEBS u Bazelu iz decembra 2014, upozoravaju na porast rasizma, ksenofobije i diskriminacije širom regiona OEBS, koji

---

⁸ Odluka Ministarskog saveta OEBS No. 4/2013

⁹ OSCE Action Plan for the Promotion of Gender Equality <http://www.osce.org/mc/23295>

¹⁰ OSCE Action Plan to Combat Trafficking in Human Beings <http://www.osce.org/actionplan>

¹¹ Police and Roma and Sinti: Good Practices in Building Trust and Understanding, 2010 <http://www.osce.org/odhr/67843>

¹² Ibid., p. 6.

¹³ 2015 Annual Session Report by the Special Representative on Anti-Semitism, Racism and Intolerance <https://www.oscepa.org/publications/various-reports/special-representatives/anti-semitism-racism-and-intolerance/report-27/2954-2015-annual-session-report-by-the-special-representative-on-anti-semitism-racism-and-intolerance-5-july-2015/file>.

¹⁴ Self-evaluation Swiss OSCE Chairmanship, NGO Feedback, Swiss NGO Working Group OSCE, Bern/Switzerland, 2014.

se manifestuje u brojnim slučajevima govora i zločina iz mržnje, usmerenih prema LGBT populaciji, migrantima, Romima i Sintima, religijskim manjinama. Položaj Roma deo je i Deklaracije iz Bazela o porastu netolerancije, diskriminacije i zločina iz mržnje, usvojene na Paralelnoj konferenciji civilnog društva u decembru 2014. Tom prilikom skrenuta je pažnja i na prisustvo problema prikupljanja ličnih podataka Roma.¹⁵ U posebno važne oblasti za monitoring tokom srpskog predsedavanja, ovaj izveštaj svrstava diskriminaciju i položaj nacionalnih manjina, a Romi su prepoznati kao jedna od najugroženijih grupa.¹⁶

Među ključnim analizama OEBS relevantnim za položaj Roma u Srbiji je Regionalni izveštaj ODIHR iz 2013. godine koji donosi preporuke u vezi sa antidiskriminacijom i participacijom Roma u donošenju odluka na lokalnom nivou,¹⁷ kao i niz drugih analiza u okviru projekta Najbolje prakse integracije Roma na Zapadnom Balkanu.¹⁸

4.3. Procena mera koje je preduzela Srbija za rešavanje problema romske populacije

4.3.1. Opšti pokazatelji

Prema rezultatima Popisa stanovništva iz 2011, u Srbiji živi 147.604 osoba romske nacionalne pripadnosti (51 odsto muškaraca i 49 odsto žena), što predstavlja oko 2,1 odsto ukupne populacije.¹⁹ Neki izvori navode znatno veći broj Roma - od 250.000 do 500.000, pa čak i do 800.000.²⁰ Ove cifre svedoče o problemu neadekvatne evidencije, ali i o mogućnosti da se znatan broj Roma ne izjašnjava o svojoj nacionalnosti. Najviše Roma popisano je u regionu Južne i Istočne Srbije (39 odsto), a najmanje u Šumadiji i Zapadnoj Srbiji. Među opštinama najveći broj Roma zabeležen je u Kostolcu – 19,5 odsto.²¹

---

¹⁵ Civil Society Recommendations to the Participants of the OSCE Ministerial Council, Civic Solidarity, 2014, p.55

¹⁶ Ibid, p. 71.

¹⁷ Regional Report on Anti-discrimination and Participation of Roma in Local Decision-Making, Best Practices of Roma Integration, OSCE/ODIHR, Warsaw, 2013.

¹⁸ Posebno Regional Report on Housing Legalization, Settlement Upgrading and Social Housing for Roma in the Western Balkan , Best Practices of Roma Integration, OSCE/ODIHR, Warsaw, February 2014. <http://www.osce.org/odhr/115737>, kao i manje studije slučaja koje su radili mladi Romi-istraživači.

¹⁹ Svetlana Radovanović, Aleksandar Knežević, *Romi u Srbiji*, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2014.

²⁰ Strategija za unapređivanje položaja Roma u Republici Srbiji, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, UNHCR, Misija OEBS u Srbiji, UNDP Srbija, Beograd, 2010, str. 9; *Izveštaj o sprovođenju Strategije za unapređenje položaja Roma sa preporukama*, Zaštitnik građana, Beograd, 2014, str. 41.

²¹ S. Radovanović, A. Knežević, *Romi u Srbiji*, op. cit.

Od ukupnog romskog stanovništva registrovanog Popisom migranti čine nešto više od trećine, dok njih oko 65 odsto živi u mestu stalnog stanovanja, a prostorna pokretljivost je u osnovi, međuregionalno preseljenje – iz opštine jednog u opštinu drugog regiona. Romi su relativno mlada populacija, prosečna starost romskog stanovništva je oko 28 godina, nasuprot oko 42 godine, ukupnog stanovništva Srbije. Stopa smrtnosti odojčadi među romskom decom dvostruko je viša od nacionalnog proseka, a pojava pothranjenosti dece takođe je nekoliko puta viša nego u opštoj populaciji. Samo 13 odsto romske dece primilo je sve vakcine na vreme. Oko četvrtine žena starosne dobi 15-19 godina već je rodilo. U matične knjige rođenih upisano je 95 odsto dece iz romskih naselja mlađih od pet godina.²²

Prema podacima Svetske banke, u Srbiji samo četvrtina romskih domaćinstava prima socijalnu pomoć.²³ Tokom 2012. godine 15.447 Roma (uključujući 6680 žena) bilo je pokriveno merama aktivnog zapošljavanja.²⁴ Prema poslednjim podacima, indikatori siromaštva pokazuju porast; mada je položaj Roma kad je reč o riziku od siromaštva unapređen, broj Roma koji žive u apsolutnom siromaštvu se povećao. Indeks inkluzije Roma navodi da je oko 40 odsto Roma doživelo diskriminaciju.²⁵

Prema izveštaju o sprovođenju AP za unapređenje položaja Roma i Sinta širom OEBS prostora iz 2013. godine, u Srbiji su usvojene i standardizovane politike koje se bave ovim grupama, a EU je obezbedila više sredstava za programe koji se tiču Roma i Sinta. Uprkos vidljivom napretku, izveštaj prepoznaje i negativne trendove koji produbljuju razlike između ovih grupa i ostatka populacije, posebno kad je reč o oblastima stanovanja, zapošljavanja i pristupa socijalnim službama i uslugama.²⁶ Izveštaj je sačinjen na osnovu upitnika koga je ODIHR uputio državama učesnicama,²⁷ kao i na osnovu informacija koji je ODIHR prikupio iz drugih izvora, ili od terenskih misija.

---

²² Istraživanje višestrukih pokazatelja – Srbija 2014, UNICEF, Republički zavod za statistiku, Internet, http://www.unicef.org/serbia/Srbija_2014_MICS_Rezime.pdf.

²³ [Implementation of the Action Plan on Improving the Situation of Roma and Sinti within the OSCE Area, 2013](#), p. 39.

²⁴ op.cit, p. 41 Prema izveštaju Srbije dostavljenom ODIHR, to je rezultat rada Fonda za promociju zapošljavanja mladih (od 2.716 korisnika Romi bili 396), i u vezi sa Upravljanjem migracija, gde su učestvovala četiri UN agencije

²⁵ Roma Inclusion Index 2015 http://www.romadecade.org/cms/upload/file/9810_file1_roma-inclusion-index-2015-s.pdf Prema izveštaju Poverika za zaštitu ravnopravnosti, među nacionalnim manjinama Romi su najviše diskriminisani: 40 odsto od ukupnog broja pritužbi po ovom osnovu podneto zbog diskriminacije Roma.

²⁶ Implementation of the Action Plan on Improving the Situation of Roma and Sinti Within the OSCE Area, Status Report 2013, OSCE/ODIHR, 2013, p. 9.

²⁷ Odgovorilo je 40 od 57 članica, među kojima i Srbija.

Srbija je prijavila uspešne projekte legalizovanja i obnavljanja romskih stambenih objekata,²⁸ a značajno za poboljšanje zdravstvenog stanja ove populacije je postojanje zdravstvenih medijatorki.²⁹ Zahvaljujući afirmativnim merama, 238 Roma je upisalo fakultete, a 367 srednje škole u 2012-2013.³⁰ Na sprovođenje Strategije za unapređivanje položaja Roma u Srbiji je potrošeno 25,3 miliona eura.³¹

U Izveštaju Evropske komisije o napretku Srbije u procesu pridruživanja za 2014. godinu prepoznati su značaj i rezultati mera koje su preduzimane. S druge strane, naglašeno je da mere za poboljšanje položaja Roma moraju biti dodatno ojačane, upravo u oblastima obrazovanja, stanovanja i zapošljavanja.³² U toku je dvogodišnji projekat Evropska podrška za inkluziju Roma (*The Technical Assistance for Roma Inclusion, 2013-2015*), koji sprovodi Misija OEBS u Srbiji, kao podršku sprovođenju Strategije za unapređivanje položaja Roma.³³

S obzirom na okončanje Dekade Roma 2005-2015, ali i nepovoljne analize uspešnosti i efektivnosti strateških mera predviđenih Strategijom za unapređivanje položaja Roma u Srbiji,³⁴ sačinjena je studija koja dokumentuje probleme u sprovođenju preuzetih obaveza, i u odnosu na ciljeve postavljene prethodno usvojenim nacionalnim dokumentima, a koja je opširno navedena u izveštaju IDN.³⁵

4.3.2. Diskriminacija

Iako je zakonodavstvo za borbu protiv diskriminacije u Srbiji uveliko prilagođeno evropskim standardima, prekršaji motivisani mržnjom nisu uvek adekvatno istraženi i sankcionisani. OSCE/ODIHR izveštaj o zločinima iz mržnje za 2013. godinu navodi da su

---

²⁸ [Implementation of the Action Plan on Improving the Situation of Roma and Sinti within the OSCE Area, 2013](#), p. 31.

²⁹ op. cit, p. 35.

³⁰ op.cit, p. 50.

³¹ op.cit, p. 86.

³² Serbia Progress Report, European Commission, October 2014.

³³ Internet, <http://www.osce.org/sr/serbia/119613?download=true>. Projekat ima šest komponenti: pristup osnovnim pravima, formiranje mobilnih timova na lokalnom nivou, osnaživanje OCD, program za prevenciju napuštanja školovanja, unapređenje uslova stanovanja, održivo zapošljavanje. Formulisanju ovog projekta doprinela je između ostalog procena efekata postojećih mera u lokalnim sredinama koju je sproveo Centar za istraživanje javnih politika 2012: Branka Anđelković, Marko Obradović, Jelena Radoman, [Procena efikasnosti lokalnih mehanizama za socijalno uključivanje Romkinja i Roma u Republici Srbiji](#), Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije i Centar za istraživanje javnih politika, Beograd, januar 2013.

³⁴ Detaljna analiza u Izveštaju zaštitina građana podnetog Narodnoj skupštini 10. 12. 2013. a zatim i u Polaznoj studiji za izradu strategije inkluzije Roma u Srbiji do 2025.

³⁵ G. Bašić et al., Polazna studija za izradu strategije za inkluziju Roma u Srbiji usaglašene sa strategijom Evropa 2020, str.18-19.

tokom ove godine različite NVO iz Srbije prijavile više različitih vrsta incidenata u vezi sa Romima – skrnavljenje spomenika romskom muzičaru, organizovani napadi na romska naselja, fizički napadi, pretnje oduzimanjem imovine, čak i ubistva.³⁶ U Izveštaju Evropske komisije o napretku Srbije u procesu pristupanja za 2014. godinu navodi se da su najviše diskriminisane osobe Romi, seksualne manjine i osobe sa HIV/AIDS-om.³⁷ U posebno teškom položaju su romska deca, koja zajedno sa decom sa invaliditetom, predstavljaju najranjivije grupe.

Preporuke Regionalnog izveštaja o borbi protiv diskriminacije odnose se na otvaranje lokalnih kancelarija državnih tela zaduženih za borbu protiv diskriminacije, poboljšavanje pristupa romske populacije pravnim lekovima za borbu protiv diskriminacije, i posebno odlučniji odgovor na pojavu višestruke diskriminacije romskih žena i devojčica. Takođe, u izveštaju o problematici stanovanja iz 2014, naglašava se da je zajednička karatkeristika prisilnih deložacija bilo nepružanje adekvatnog alternativnog smeštaja, nadokande ili pravnih lekova deložiranim osobama.³⁸

Najveći broj pritužbi upućenih povereniku za zaštitu ravnopravnosti tokom 2014. odnosio se na diskriminaciju zasnovanu na nacionalnoj pripadnosti (18 odsto). Iz pritužbi je evidentan stalan osećaj diskriminisanosti predstavnika nacionalnih manjina u različitim oblastima – zapošljavanju, na poslu, pred institucijama.³⁹ Od ukupnog broja pritužbi po osnovu nacionalne pripadnosti, najveći broj se odnosio na postupanje pred organima javne vlasti – ministarstvima, organima lokalne samouprave, zdravstvenim institucijama, policijom.⁴⁰ Drastičan primera diskriminatornog postupanja prema Romima javnih institucija, koji se navode u Izveštaju zaštitnika građana, je smeštanje romskih porodica sa decom tokom poplava 2014. godine u atomsko sklonište, jer prihvatni centar nije odobrio njihovo smeštanje.

---

³⁶ Ukupno je u policiji registrovano 64 slučaja zločina iz mržnje tokom 2013. OSCE/ODIHR Hate Crime Reporting, Internet, <http://hatecrime.osce.org/serbia>.

³⁷ Serbia Progress Report, European Commission, October 2014. str. 86.

³⁸ Regionalni izveštaj o legalizaciji stanovanja, unapređenju naselja i socijalnomstnaovanju za Rome u regiji Zapdanog Balkana, Najbolja iskustva iz prakse za uključenje Roma, OEEBS-ODIHR, februar 2014.

³⁹ Izveštaj poverenice, str. 24-26. U ovom tekstu se neće navoditi podaci koji su predstavljeni u isveštaju IDN.

⁴⁰ Prema pisanom odgovoru Ministarstva odbrane Centru za istraživanje javnih politika podaci o eventualnim pritužbama o diskriminaciji na nacionalnom i etničkom osnovu, a koje su podneli pripadnici romske manjine na službi u Ministarstvu odbrane (MO) ili Vojsci Srbije, ne postoje.

Unutar romske populacije raširena je percepcija institucionalne diskriminacije, prvenstveno u pogledu teže dostupnosti prava na socijalnu zaštitu, rasistički govor službenih lica, nereagovanje zaposlenih u školama kad su ugrožena romska deca.⁴¹ Istraživanje među pripadnicima kriminalističke policije u pet policijskih uprava, početkom 2014. godine pokazuje da i ova grupacija javnih službenika u sektoru bezbednosti precipira Rome kao najviše diskriminisanu grupaciju u Srbiji, ali i da i sami imaju značajno veću socijalnu distancu prema Romima u odnosu na opštu populaciju i da nedovoljno prepoznaju govor mržnje usmeren protiv Roma.⁴²

U okviru popisa stanovništva nešto više od 13.000 Roma izjavilo je da se vratilo iz inostranstva, pretežno iz Nemačke i Austrije, i to najviše u region Južne i Istočne Srbije, a od ukupnog broja njih oko 6 odsto vraćeno je po sporazumu o readmisiji.⁴³ Zbog siromaštva i sistematske i institucionalne diskriminacije koja dovodi do visoke nezaposlenosti, kao i usled prisilnog iseljavanja iz nelegalnih naselja bez ponuđenog alternativnog smeštaja, brojni propadnici romske zajednice smatraju da nemaju drugu mogućnost osim da napuste zemlju. Od liberalizacije viznog režima sa EU 2010, do kraja 2014, azil je u Nemačkoj zatražilo 71.740 građana Srbije, od čega Romi čine 85 odsto.⁴⁴ Za sve veći broj tražilaca azila iz Republike Srbije takav zahtev je odbijen u zemljama članicama EU. Do oktobra 2015, od oko 24.500 podnetih zahteva u Nemačkoj u ovoj godini, odobreno je samo tri.⁴⁵ Nemačka je u avgustu najavila da će ubrzati povratak oko 90.000 građana Srbije sa nelegalnim statusom u toj zemlji, u kontekstu rešavanja migracione krize, odnosno priliva izbeglica iz Sirije i drugih zemalja gde se odvijaju oružani sukobi. Premijer Srbije Aleksandar Vučić je 7. septembra 2015. rekao da će Srbija doneti zakon "da oni koji traže azil, a ne dobiju ga – dakle lažni azilanti – više neće moći da očekuju socijalnu pomoć u Srbiji". Ovakva mera bi predstavljala diskriminaciju po članu 21. Ustava Srbije. Amnesty

---

⁴¹ Jelena Radoman, Marina Tadić, Romkinje i Romi i reforma sektora bezbednosti u Republici Srbiji, Centar za istraživanje javnih politika, 2014. <http://www.publicpolicy.rs/documents/0328335c7c758e5c80c3d25057b4269baf18d2a1.pdf>.

⁴² Radomir Zekavica, Sprovođenje antidiskriminacionih politika i Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, 2014. Na primer, polovina anketiranih nije smatrala da izjava "Cigani smrde" predstavlja govor mržnje. Da je diskriminacija značajan problem koji treba da je među prioritetima smatra samo 16 odsto ispitanih, a u velikom procentu anketirani pripadnici kriminalističke policije ne znaju ni kome bi se obratili u slučaju diskriminacije.

⁴³ S. Radovanović, A. Knežević, *Romi u Srbiji*, op. cit., str. 51-56.

⁴⁴ Amnesty International: Vučićevo obećanje gura Rome u dublje siromaštvo http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2015&mm=09&dd=11&nav_category=12&nav_id=1038040.

⁴⁵ Izjava ambasadora Nemačke u Srbiji Aksela Ditmana 6. Novembra 2015, B92.

internešnal smatra da će u odsustvu bilo kakve efikasne podrške ili mera za reintegraciju za ljude koji su deportovani u Srbiju iz neke od zemalja EU, mnogi povratnici, a posebno Romi ostati bez smeštaja i pristupa osnovnim servisima, a ako se uvedu predložene mere i bez ikakve finansijske podrške.⁴⁶

Zaštitnik građana je upozorio da, ukoliko se ne posveti posebna pažnja medijskim programima na manjinskim jezicima, primenom novih medijskih zakona može doći do pogoršanja stanja prava manjina na infomisanje. Dodatno, posebno ranjive grupe, među njima i Romi, u većini medija prate se uglavnom na senzacionalistički način, a ne kao stalne teme i rubrike.⁴⁷ Nalazi Centra za istraživanje javnih politika pokazuju da štampani mediji u Srbiji više i korektnije izveštavaju o problemima sa kojima se susreću Romi, ali se zadržavaju na faktografskom prenošenju informacija bez ulaženja u kontekst događaja. Otuda broj medija i tekstova u medijima o pitanjima vezanim za romsku populaciju prvenstveno zavisi od već kreiranih događaja o kojima mediji redovno izveštavaju u sklopu praćenja državnih organa, međunarodnih organizacija i slično, a ne upuštaju se u samostalno izveštavanje, niti u tekstove unose dodatne podatke koji bi neki događaj stavili u kontekst Roma.⁴⁸

PREPORUKE:

- **Potrebno je dalje unapređivanje položaja romske nacionalne manjine kroz dosledno i potpuno sprovođenje postojećeg zakonskog i regulatornog okvira.**
- **Neophodno je sprečavanje diskriminatorskih praksi i suzbijanje govora mržnje jasnim reagovanjem nadležnih pravosudnih, bezbednosnih i političkih struktura.**
- **U skladu sa preporukama OEBS, potreban je dalji podsticaj funkcionisanju postojećih i otvaranju novih lokalnih kancelarija organa nadležnih za borbu protiv diskriminacije.**

---

⁴⁶ Amnesty International: Vučićevo obećanje gura Rome u dublje siromaštvo, 11.9.2015.

⁴⁷ Primeri za ovakvu medijsku praksu su posebno izveštavanja o stradanju sedmoru dece u požarima u nehitnim naseljima u Novom Beogradu, Gornjem Milanovcu i Malom Ritu.

⁴⁸ Tanja Jakobi, Izveštavanje medija o Romkinjama i Romima: faktografija bez konteksta, Centar za istraživanje javnih politika, 2014 <http://www.publicpolicy.rs/publikacije/ff8ab7e8985ec3463ea00ff36f52730791f4d512.pdf>.

- **Osigurati informisanost na romskom jeziku.**
- **Suzbijati senzacionalističko i diskriminatorno medijsko izveštavanje o Romima.**

4.3.3. Odnosi sa policijom i pitanja bezbednosti

U najnovijem izveštaju specijalnog predstavnika OEBS Parlamentarne skupštine za borbu protiv rasizma, ksenofobije i diskriminacije se navodi da se diskriminativan pristup policije u državama članicama OEBS manifestuje na različite načine, kao što su policijski spiskovi članova zajednice, osobito zbog etničke pripadnosti, pretresi koji se vrše unutar zajednice, rasno/etničko profilisanje/nezakonito postupanje, prekomerna upotreba sile, nezakonit pritvor i/ili zadržavanje, a čak i smrt.⁴⁹

U kontekstu unapređivanja pitanja bezbednosti za romsku populaciju u Srbiji, vršeno je nekoliko istraživanja kako percepcija same romske populacije, tako i među pripadnicima policije. Prvim istraživanjem osećanja bezbednosti među Romima u Srbiji, ustanovilo se da je u nekim sredinama romska manjina izložena rasističkim napadima i direktnim pretnjama po fizički integritet, prvenstveno u okolnostima kad su u pitanju interno raseljeni Romi, ili po drugom osnovnu novopridošli u neku sredinu.⁵⁰ Imajući u vidu primere upada u romsko naselje, zastrašivanje i bahato ponašanje određenih bezbednosnih struktura, nameće se zaključak da se policijski službenici angažovani na sprovođenju pristupa "policija u zajednici" uglavnom bave „mekim“ bezbednosnim pretnjama po romsku zajednicu, kao što je neposredovanje ličnih dokumenata, čak i tamo gde se ta zajednica suočava sa neposrednim fizičkim pretnjama i napadima poluorganizovanih grupa.⁵¹ U sagledavanju sopstvene bezbednosti, značajne su i rodne razlike, i to tako što su

⁴⁹ 2015 Annual Session Report by the Special Representative on Anti-Semitism, Racism and Intolerance <https://www.oscepa.org/publications/various-reports/special-representatives/anti-semitism-racism-and-intolerance/report-27/2954-2015-annual-session-report-by-the-special-representative-on-anti-semitism-racism-and-intolerance-5-july-2015/file>.

⁵⁰ Slučaj korišćenja programa socijalnog stanovanja u Zemun Polju, Beograd. J.Radoman, M. Tadić, Romkinje i Romi i reforma sektora bezbednosti, 2014.

⁵¹ J. Radoman, M. Tadić, Romkinje i Romi i reforma sektora bezbednosti u Republici Srbiji, Centar za istraživanje javnih politika, 2014, <http://www.publicpolicy.rs/documents/0328335c7c758e5c80c3d25057b4269baf18d2a1.pdf>.

Romkinje prvenstveno zabrinute zbog bezbednosti dece i vršnjačkog nasilja, odnosno negiranja izloženosti romske dece omalovažavanju i vređanju, pa i fizičkom nasilju.⁵²

Posedovanje ličnih dokumenata predstavlja preduslov ne samo ostvarivanja prava iz socijalne zaštite nego i lične bezbednosti.⁵³ Zakonske odredbe za upisivanje „pravno nevidljivih lica” sprovode se sporo, ali ipak daju ohrabrujuće rezultate.⁵⁴ Međutim, neophodno je i dalje jačati saradnju i koordiniranje rada lokalne samouprave i svih relevantnih ministarstava u cilju sistemskog rešavanja problema pravno nevidljivih lica i obezbeđivanja primene propisa kojima se olakšava prijava prebivališta u centrima za socijalni rad.

Istraživanje o razumevanju antidiskriminacionih politika u Ministarstvu unutrašnjih poslova, među pripadnicima kriminalističke policije, pokazalo je dosta rašireno pogrešno uverenje da policija nije odgovorna za pojavu diskriminacije, niti da je ona institucija koja može uticati na njeno smanjivanje.⁵⁵ Dodatno, ispitanici ne daju široku podršku merama zapošljavanja diskriminiranih grupa u odgovarajućem procentu u javne službe.⁵⁶

Tumačenje obaveze da struktura zaposlenih u državnoj upravi odslikava strukturu stanovništva često se tumači kao suprotna obavezi da se pitanja nacionalne pripadnosti ne postavlja u procesu zapošljavanja. To onemogućava sistematskije mere, odnosno njima se pristupa *ad hoc*. Dobar primer predstavlja nastojanje Ministarstva unutrašnjih poslova da obezbedi dodatne informacije i pripreme za polaganje kvalifikacionog ispita za osnovnu policijsku obuku za Rome, a na inicijativu Policijske asocijacije „Evropski policajci romske nacionalnosti” u Srbiji i Centra za istraživanje javnih politika, i uz podršku Kancelarije za ljudska i manjinska prava. Ovakvim inicijativama omogućava se povećanje zastupljenosti pripadnica i pripadnika romske populacije u policiji, doprinosi povećanju stepena

---

⁵² Ibid. str. 29.

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ Marina Simeunović, Posedovanje ličnih dokumenata kao uslov socijalne integracije mladih Roma u naselju „Veliki Rit” u Novom Sadu, ODIHR BPRI, 2013.

⁵⁵ Radomir Zekavica, Sprovođenje antidiskriminacionih politika i Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, 2014.

⁵⁶ Ibid. Takva podrška je bila niža nego među opštom populacijom: 34 odsto.

zaposlenosti mladih Roma/kinja, a sa druge jača poverenje ove populacije u rad MUP i njihova bezbednost.⁵⁷

Srbija sve više postaje zemlja porekla žrtava trgovine ljudima, pri čemu se i struktura žrtava trgovine ljudima menja: procenat žrtava seksualne eksploatacije je opao sa 89 odsto (2004) na 41 odsto (2013), ali je povećan udeo radne eksploatacije, prošnje i prinudnih brakova. Pripadnici romske populacije su izložena većoj mogućnosti da postanu žrtve trgovine ljudima u odnosu na ostale. Posebno su žene uzrasta od 20 do 30 godina, sa niskim obrazovanjem i bez zaposlenja, i devojčice uzrasta od 14 do 18 godina značajno izloženi faktorima rizika karakterističnih za trgovinu ljudima. Potencijalne žrtve trgovine ljudima regrutuju se u sredinama gde žive, i to najčešće preko žrtvama poznatih lica, pa je stoga važan način na koji zajednica i institucije na lokalnom nivou mogu da odgovore na ovaj problem. Delovanje sistema - centara za socijalni rad, policije, škola, Nacionalne službe za zapošljavanje, tužilaštva, sudova, lokalne samouprave – zavisi od stepena njihovog razumevanja trgovine ljudima, a zatim od razvijenosti sistema identifikacije žrtava. Istraživanja pokazuju da je delovanje sistema u zajednici u odnosu na otkrivanje žrtava trgovine ljudima pre svega reaktivno, da u lokalnoj zajednici ne postoji dovoljno znanja za prepoznavanje i preventivno delovanje. Predrasude prema žrtvama postoje i među profesionalcima i među građanima: blizu trećine profesionalaca (31,7 odsto) i polovina anketiranih građana (50,5 odsto) smatra da su žrtve delom i same odgovorne za ono što im se desilo.⁵⁸ Socijalnu distancu, kao otvoreno protivljenje da im žrtva trgovine nakon što je izašla iz lanca trgovine ljudima bude komšija, izražava petina građana (20,3 odsto).

PREPORUKE:

- **Potrebno je otklanjanje mogućnosti nekažnjivosti i protivzakonitog postupanja policijskih i svih drugih službenika.**

---

⁵⁷ Projekat „Inkluzija Roma u sektor bezbednosti: Ka većoj prolaznosti na osnovnu policijsku obuku“ koji su sproveli Policijska Asocijacija „Evropski policajci Romske narodnosti“ u Srbiji i Centar za istraživanje javnih politika, iz podršku Kancelarije za ljudska i manjinska prava.

http://www.publicpolicy.rs/projekti/12_Inkluzija-Romkinja-i-Roma-u-sektor-bezbednosti#.VfaxopdLF5Q.

⁵⁸ Unapređenje prevencije, zaštite i integracije žrtava trgovine ljudima kroz razvoj lokalnih socijalnih politika, Centar za istraživanje javnih politika i Centar za zaštitu trgovine ljudima, http://publicpolicy.rs/files/121514_Centar_za_istrazivanje_javnih_politika_sazetak%281%29.pdf.

- **Potrebno je osmisliti odgovarajuće programe kako bi se povećala obaveštenosti policajaca i drugih javnih službenika o pitanjima šta je suština diskriminacije, u kojim oblastima je ona najprisutnija.**
- **Nastaviti sa merama otpočetih u cilju povećavanja broja Roma u sistemu obrazovanja i obuke MUP koje bi vodile većem zapošljavanju Roma u policiji, i tako doprinelo smanjenju diskriminacije i većoj bezbednosti.**
- **Potrebno je ojačati administrativne kapacitete Komisije za praćenje bezviznog režima putovanja, kako bi se odgovorilo na faktore koji utiču na odlazak državljana Republike Srbije u zemlje Evrope sa ciljem da u tim zemljama traže azil.**
- **Intenzivirati rad na prevenciji i prepoznavanju žrtava trgovine ljudima.**
- **Uspostaviti mehanizme zaštite i integracije žrtava trgovine ljudima i povratnika iz readmisije na lokalnom nivou.**
- **Unaprediti kapacitete Kancelarije za readmisiju kako bi mogla da građanima vraćenim u Republiku Srbiju prema Sporazumu o readmisiji pruži mogućnost savetovanja i psihološku podršku.**

4.3.4. Participacija na lokalnom nivou, položaj žena i mladih

Akcioni plan za unapređenje položaja Roma i Sinta širom OEBS prostora predviđa da nacionalne politike ili strategije za njegovu primenu treba da odgovaraju na prave probleme, potrebe i prioritete Roma i Sinta, da budu sveobuhvatne, zasnovane na održivom pristupu koji kombinuje zaštitu ljudskih prava i socijalne politike, kao i da moraju omogućiti puno učešće Roma i Sinta u kreiranju politika koje se na njih odnose i njihovo „vlasništvo nad ovim procesom“.

Prema izveštaju o sprovođenju AP za unapređenje položaja Roma i Sinta širom OEBS prostora, lokalne vlasti u Srbiji takođe su se angažovale na izradi lokalnih AP i njihovoj primeni. Potrebno je, međutim, veće učešće Roma u procesu donošenja odluka na lokalnom nivou. U svetlu donošenja nove strategije, neophodno je obezbediti transparentnost i

odgovornost delovanja na sprovođenju Strategije, kao i prilagoditi aktivnosti i mere akcionog plana njihovoj primeni na lokalnom nivou.

Pozitivan primer napora u pravcu delovanja na lokalnom nivou je uspostava Mreže za romska pitanja u Stalnoj konferenciji gradova i opština, kao i inicijativa za jačanje uloge lokalnih koordinatora za romska pitanja.⁵⁹

U Izveštaju Evropske komisije o napretku Srbije u procesu pristupanja za 2014. godinu, navodi se da značajan broj mera i aktivnosti predviđenih akcionim planovima za sprovođenje strategija za poboljšavanje položaja žena i Roma u Srbiji nije realizovan. Izveštaj donosi ocenu da se romske devojčice i dalje suočavaju s brojnim rizicima kad je reproduktivno zdravlje u pitanju, kao i sa ranim brakovima. Romske žene i deca i dalje su učestalo izloženi nasilju u porodici, što se obično ne prijavljuje.⁶⁰ U kreiranje Strategije za unapređivanje položaja Roma uključen je značajan broj romskih udruženja, među kojima je bilo najmanje 40 odsto ženskih organizacija ili romskih aktivistkinja.⁶¹ Međutim, lokalne samouprave ne konsultuju dovoljno Romkinje u procesu kreiranja svojih strateških dokumenata.⁶² Izveštaj Romskog ženskog centra Bibija naglašava značaj uvođenja rodnog budžetiranja na lokalnom i nacionalnom nivou, ali tako da ima jasne mere za poboljšanje položaja Romkinja.

Lokalne organizacije civilnog društva prepoznaju problem ugovorenih i prisilnih brakova, koji poprima još veće razmere produblivanjem siromaštva. Osim problema nevidljivosti lica usled teškoća u obezbeđivanju dokumentacije, devojčicama se oduzima pravo na izbor, pa i na život dostojan čoveka. Uslovljene brakom, već u uzrastu od 13 i 14 godina napuštaju školu, a rizik od doživljavanja nasilja i trgovine ljudima u porodicama gde ih udaju je veliki.⁶³

Istraživanje o percepciji bezbednosti pokazuje da su Romkinje zabrinute za vlastitu fizičku bezbednost i bezbednost svojih porodica koja je direktno ugrožena zbog delovanje

---

⁵⁹ <http://www.ljudskaprava.gov.rs/index.php/vesti/1421-skgo-mreza-za-romska-pitanja>.

⁶⁰ Serbia Progress Report, European Commission, October 2014. str. 86.

⁶¹ *Monitoring javnih politika: efekti Dekade Roma*, BIBIJA Romski ženski centar, Beograd, 2014, str. 14.

⁶² *Ibid.*, str. 15.

⁶³ Komentar Romani Cikna.

huliganskih, rasističkih grupa.⁶⁴ Problem nasilja u romskim porodicama nije dovoljno istražen, ali je osnaživanje Romkinja potpomognuto Romskom ženskom mrežom Srbije.

Za Romkinje postoje brojne prepreke u obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvenoj zaštiti, odsustvu u procesu odlučivanja; uz strukturalno, izraženo je i simboličko i direktno fizičko nasilje. Tako, na primer, u strukturi nepismenih, brojnije su žene sa 69 odsto, te tako na jednog nepismenog muškarca dolaze više od dve nepismene žene. Programi Nacionalne službe za zapošljavanje uglavnom zahtevaju izvestan stepen ranije stečenih profesionalnih veština, koje Romkinje ne poseduju jer često odustaju od obrazovanja, pa ne ispunjavaju osnovne uslove za uključivanje u ove programe.⁶⁵ Detaljne preporuke za unapređenje položaja Romkinja navedene su u odeljku o rodnoj ravnopravnosti koje su u okviru angažmana na samoproceni sprovođenja obaveza iz ljudske dimenzije OEBS pripremile ženske organizacije civilnog društva.

Kad je reč o deci i mladima, važno pitanje je nedostatka alternativnih programa kojima se jačaju potencijali porodice za praćenje razvoja sopstvene dece, kao i nedostatak pojačanih napora zajednice za većim obuhvatom romske dece u vrtićima, kako bi se nadomestio nedostatak u okviru porodica i u ranom uzrastu sprovodila inkluzija. Naglašen je problem praćenja i prepoznavanja značaja ranog razvoja dece, s obzirom da deca iz romskih porodica nemaju one stimulanse u okviru svojih porodica koji utiču na motivaciju za uključivanje u obrazovne programe - najpre pripremni predškolski program, a potom i upis u osnovnu školu.⁶⁶ Posedovanje ličnih dokumenata predstavlja preduslov integracije mladih Roma, te su za njih napori za upisivanje „pravno nevidljivih lica” veoma značajni.⁶⁷ Mere u ovoj oblasti sprovode se sporo ali ipak daju ohrabrujuće rezultate.

U okviru predsedavanja Srbije OEBS, održana je OSCE/ODIHR konferencija za mlade u decembru 2014. godine u Beogradu, koja je okupila više od 40 mladih aktivista iz OEBS regiona. Tom prilikom su učesnici razmatrali rešenja za jačanje i socijalno uključivanje

---

⁶⁴ J. Radoman, M. Tadić, Romkinje i Romi i reforma sektora bezbednosti u Republici Srbiji, 2014.

⁶⁵ NSZ tek od 2009. vodi podatke razvrstane po nacionalnoj pripadnosti, što je neophodno za sprovođenje afirmativnih mera u zapošljavanju za romsku populaciju. *Monitoring javnih politika: efekti Dekade*, op.cit., str. 19-21.

⁶⁶ Komentar organizacije Romani Cikna, Kruševac.

⁶⁷ Marina Simeunović, Posedovanje ličnih dokumenata kao uslov socijalne integracije mladih Roma u naselju „Veliki Rit“ u Novom Sadu, ODIHR BPRI, 2013.

Roma/Sinti zajednice povećanim aktivizmom mladih, učešćem Roma/Sinti zajednice u političkom i demokratskom procesu i pitanja bezbednosti za mlade.⁶⁸

PREPORUKE:

- **Neophodno je formulisanje lokalnih akcionih planova za romska pitanja, uz uključivanje samih Roma u proces njihove izrade i obezbeđivanje stabilnih izvora finansiranja za njihovu primenu.**
- **Aktivnosti za unapređenje položaja romske populacije u svim oblastima moraju biti zasnovane na lokalnom kontekstu i u skladu sa potrebom „spuštanja na lokalni nivo; lokalne samouprave treba podsticati da u formulisanju lokalnih akcionih planova za različite oblasti u obzir uzmu potrebe manjinskih grupa, a posebno Roma.**
- **Lokalne samouprave treba podsticati da izvrše sveobuhvatnu analizu postojećih resursa u lokalnoj zajednici – postojeći programi podrške, aktivne romske i druge organizacije civilnog društva koje već sprovode delotvorne programe i projekte – i na osnovu rezultata izvršiti planiranje daljih aktivnosti i distribucije resursa.**
- **U cilju snažnije participacije potrebno je redovno uključivanje Roma u inicijative koje ih direktno dotiču (na primer, zapošljavanje Roma u lokalnim samoupravama kao kontakt osobe za romska pitanja), a posebno i aktivno uključivanje Romkinja u proces donošenja odluka na lokalnom nivou.⁶⁹**
- **Romkinje bi trebalo da budu uključene u lokalne mehanizme za postizanje rodne ravnopravnosti.**
- **Neophodno je aktiviranje mladih pripadnika romske zajednice u proces kreiranja i odlučivanja o javnim politikama na nacionalnom i lokalnom nivou, na primer, u lokalnim kancelarijama za mlade.**

---

⁶⁸ Roma and Sinti youth can overcome barriers to their inclusion through grassroots movements, say participants of OSCE conference in Belgrade <http://www.osce.org/odihr/130531>.

⁶⁹ Regional Report on Anti-discrimination and Participation of Roma in Local Decision-Making, 2013, pp. 85-86.

- **Poželjno je formiranje mreže romskih nevladinih organizacija koje se bave mladima.**
- **Potrebno je aktiviranje volonterizma među mladima i sticanje dodatnih veština i edukacija za rad u lokalnoj zajednici.** ⁷⁰

4.3.5. Obrazovanje

Obrazovni nivo romske populacije je, u odnosu na opštu populaciju značajno nepovoljniji. Ukupno 87 odsto romske populacije ima osnovno ili niže obrazovanje, a manje od jedan odsto ima više ili visoko obrazovanje. Iako je procenat nepismenih u ukupnoj romskoj populaciji smanjen sa oko 19 odsto na 15 odsto, i dalje je višestruko viši od udela nepismenih u opštoj populaciji, koji iznosi dva odsto. Podaci prikupljeni tokom popisa stanovništva takođe ukazuju da nisu sva deca starosti od 7 do 14 godina obuhvaćena školovanjem, a popisane su samo 502 osobe na studijama prvog i drugog stepena, odnosno 10 na doktorskim studijama. Stepem kompjuterske pismenosti je takođe nizak, oko 77 odsto Roma starijih od 14 godina kompjuterski je nepismeno;⁷¹ 69 odsto dece iz romskih naselja uzrasta za polazak u školu pohađa prvi razred, a samo 22 odsto srednjoškolskog uzrasta pohađa srednje obrazovanje.⁷² Primenom afirmativne mere, u školskoj 2014/2015 na fakultete je upisano 347 kandidata i kandidatkinja romske nacionalnosti, a u srednje škole 402. S druge strane, posebno je izražen, ali nedovoljno istražen, problem drop-outa romskih devojčica iz sistema obrazovanja.⁷³

Prema Izveštaju zaštitnika građana primena afirmativnih mera u obrazovanju romskih učenika nije sistematski uređena. S jedne strane, romskim učenicima i studentima traženo je da dokazuju svoju pripadnost na osnovu posebnog biračkog spiska romske nacionalne manjine, a sa druge strane, javljaju se slučajevi da se učenici drugih nacionalnosti deklariraju kao Romi.⁷⁴ Iz ovakve situacije proizilazi nerazumevanje afirmativnih mera u obrazovanju

⁷⁰ Drugi nacionalni izveštaj o socijalnom uključivanju i smanjenju siromaštva u Republici Srbiji, op.cit.

⁷¹ S. Radovanović, A. Knežević, *Romi u Srbiji*, op. cit., str. 69-75.

⁷² Izveštaj poverenice, str. 26.

⁷³ *Monitoring javnih politika: efekti Dekade Roma na položaj Romkinja u Republici Srbije*, BIBIJA, Beograd, 2014, str. 18.

⁷⁴ Izveštaj Zaštitnika, str. 58.

za romsku populaciju, što dovodi do negativnih reakcija, kako nastavnika tako i učenika, čime se u nekim sredinama dovodi u pitanje bezbednost romskih učenika.⁷⁵ S druge strane, zloupotrebe ovih mera i nedovoljna informisanost opšte populacije u pojedinim sredinama dovode do uverenja da ovakva rešenja ugrožavaju budućnost, a time i bezbednost mladih većinske populacije.⁷⁶

Takođe, pojedini fakulteti i dalje odbijaju da izvrše obavezu da se od broja studenata koji se finansiraju iz budžeta izdvoji kvota od dva odsto za upis studenata romske populacije. U konkursnom roku 2015/16 ustanovljena je obaveza za potencijalne korisnike afirmativne mere prilikom upisa na univerzitet u Srbiji da na fakultetu za koji konkurišu potpišu izjavu da su romske nacionalnosti, kao i da pribave preporuku od Nacionalnog saveta romske nacionalne manjine.⁷⁷ U vojnobrazovnim institucijama nije bilo podsticajnih mera u pravcu upisa Roma u Vojnu gimnaziju i Univerzitet odbrane.⁷⁸

Istraživanje o efektima mera uvođenja pedagoškog asistenta u 22 osnovne škole u Srbiji pokazuje pozitivan uticaj na obrazovna dostignuća učenika romske nacionalne manjine, redovnost pohađanja nastave, povećanje broja učenika u vannastavnim aktivnostima škole i unapređivanje saradnje sa roditeljima učenika. Međutim, stopa napuštanja škole kad su u pitanju romska deca, i dalje je visoka. Prema zvaničnim podacima, prijavljeno je i 178 pedagoških asistenata u predškolskim i osnovnoškolskim ustanovama koji su plaćeni iz državnog budžeta. U okviru TARI projekta sprovode se preventivni programi sa ciljem sprečavanja napuštanja školovanja. Predviđen je programa stipendiranja za 1000 romskih đaka srednjoškolaca u toku dve školske godine, kao i mentorski program namenjen korisnicima 1000 stipendija, kao i obuke za pedagoške asistenate.

---

⁷⁵ Radoman i Tadic, op.cit.

⁷⁶ Komentari srednjoškolaca u okviru istraživanja Lokalna bezbednost mladih i demokratska kontrola sektora bezbednosti, Centar za istraživanje javnih politika, 2015. http://www.publicpolicy.rs/projekti/15_Mladi-i-demokratska-kontrola-sektora-bezbednosti#.Vkrf-berTVU.

⁷⁷ Preporuka NSRNM o nacionalnoj pripadnosti obavezna za korišćenje afirmativnih mera na univerzitetima u Srbiji, Romaworld, 22.6.2015, Internet, <http://romaworld.rs/blog/preporuka-nsrnm-o-nacionalnoj-pripadnosti-obavezna-za-koriscenje-afirmativnih-mera-na-univerzitetima-u-srbiji/>.

⁷⁸ Svetlana Djurdjevic-Lukic, Jelena Radoman, Marina Tadic, Mapiranje (ne)diskriminacije u sistemu vojnog obrazovanja RS, Centar za istraživanje javnih politika, 2013. <http://www.publicpolicy.rs/publikacije/a23e2329b04cd4c9ff9583fb3a9de745b4a12dc9.pdf>

Prema analizi postignuća prethodne Strategije, ostvareni napredak u oblasti obrazovanja nije dovoljan, nisu uspostavljeni jasni kriterijumi za primenu mera afirmativne akcije za upis Roma u srednje škole i na fakultete, nisu obezbeđeni kadrovski i programski uslovi za sprovođenje nastave u okviru predmeta Romski jezik sa elementima romske kulture na način kako je to omogućeno predstavnicima drugih nacionalnih manjina; segregacija romske dece u obrazovanju i dalje je prisutna.⁷⁹ Najnovije ocene iz Indeksa inkluzije Roma upućuju na to da se položaj Roma neznatno poboljšao u osnovnom i srednjem obrazovanju, ali raskorak je i dalje značajan. Procenat Roma koji završi tercijarno školovanje je gotovo nula. Zastupljenost Roma u specijalnim školama je i dalje visoka. Pozitivni nalazi su zabeleženi u predškolskom obrazovanju i opismenjavanju.⁸⁰ Usmeravanje dece u specijalne škole, gde su obezbeđeni besplatni udžbenici i ishrana, doprinosi značajnom sužavanju mogućnosti za dalje školovanje i zapošljavanje.

PREPORUKE:

- **Neophodno je dalje povećanje obrazovnog nivoa romske populacije i puno uključivanje dece romske nacionalnosti u obrazovni sistem.**
- **Potreban je konituirani rad na uspostavljanju novih i unapređenju postojećih mehanizama podrške (pedagoški asistenti) i uspostavljanje efikasnog sistema koordinacije između različitih sektora na lokalnom i nacionalnom nivou.⁸¹**
- **Neophodna je podrška razvijanju edukativnih kampanja u školama u cilju smanjenja socijalne distance među decom i jasnog i argumentovanog objašnjavanja suštine afirmativnih mera prema romskoj populaciji.**
- **Potrebno je nastaviti sa procesom redukcije specijalnih škola kao i uključivanjem preostalih delova obrazovnog sistema, kao što je vojnoobrazovni sistem, u mere pozitivne diskriminacije.**

4.3.6. Zapošljavanje

---

⁷⁹ Drugi nacionalni izveštaj o socijalnom uključivanju i smanjenju siromaštva u Republici Srbiji, op.cit.

⁸⁰ Roma Inclusion Index 2015, op.cit.

⁸¹ Drugi nacionalni izveštaj o socijalnom uključivanju i smanjenju siromaštva u Republici Srbiji, op.cit.

Generalna ocena stanja u oblasti zapošljavanja je, da se raskorak u pokazateljima zaposlenosti smanjio, osim za kategoriju bez radnog iskustva. Stopa Roma bez radnog iskustva i mladih Roma koji nisu u sistemu obrazovanja, zapošljavanja ili obuke je veoma visoka, naročito za žene Romkinje.⁸²

Samo oko 29 odsto romskog radno sposobnog stanovništva učestvuje na tržištu rada, a oni koji rade, zarađuje u proseku 48 odsto prosečne plate, a više od 60 odsto Roma je bez prihoda.⁸³ Oko 28 odsto romskih domaćinstava, evidentiranih prilikom popisa stanovništva, prihode je ostvarivalo preko socijalne pomoći.⁸⁴ Dok se u međupopisnom periodu na nivou Srbije broj izdržanih lica smanjio, broj izdržanih Roma porastao je za čak 69 odsto, a broj Roma sa ličnim prihodima smanjio se za polovinu. Pri tome, predominantna zanimanja Roma su čistači, pomoćni radnici, sakupljači sekundarnih sirovina, kojih je gotovo 60 odsto, a između 10 i 11 odsto su vozači, zanatlije i poljoprivrednici. Dodatno, kod aktivnih Roma koji obavljaju zanimanje, udeo muškaraca je oko 77 odsto, a žena samo 22 odsto, što dodatno svedoči o otežanom položaju Romkinja.⁸⁵

Na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje (NSZ), na kraju 2013, su bile 22.102 osobe romske nacionalnosti, od kojih su 10.150 žene, ili 46 odsto, što predstavlja učešće Roma od 2,9 odsto u ukupnom broju nezaposlenih na evidenciji NSZ. Po godinama starosti, najveći broj Roma na evidenciji NSZ je od 15 do 30 godina (34 odsto od ukupno prijavljenih lica romske nacionalnosti na evidenciji NSZ), što znači da trećina nezaposlenih Roma pripada kategoriji mladih. Loša obrazovna struktura romske populacije predstavlja veliki izazov: 89,8 odsto od ukupnog broja prijavljenih na evidenciji NSZ lica romske nacionalnosti je nekvalifikovano, 9,8 odsto je sa srednjim stručnim obrazovanjem, dok samo 85 Roma i Romkinja prijavljenih na evidenciji NSZ ima više i visoko obrazovanje (0,4 odsto). Uprkos nekim poboljšanjima, romsko stanovništvo, a posebno Romkinje i dalje su najviše diskriminisani na tržištu rada.

---

⁸² Roma Inclusion Index 2015, op. cit.

⁸³ Branka Anđelković, Marko Obradović, Jelena Radoman, *Procena efikasnosti lokalnih mehanizama socijalnog uključivanja Romkinja i Roma*, Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva i CENTAR za istraživanje javnih politika, 2013, Internet, <http://publicpolicy.rs/publikacije/daf725e70691bf26e5ef8d2b73d074cf98d4b9a6.pdf>.

⁸⁴ S. Radovanović, A. Knežević, *Romi u Srbiji*, op. cit., str. 94.

⁸⁵ Ibid., str. 78-80.

NSZ raspisuje i posebne javne pozive za dodelu subvencija za samozapošljavanje i za poslodavce za zapošljavanje lica romske nacionalnosti. Osim toga, Romi se uključuju i u ostale programe i mere aktivne politike zapošljavanja koji sprovodi NSZ. Pripadnici romske nacionalnosti su tokom 2013, predstavljali 33 odsto učesnika programa funkcionalnog obrazovanja odraslih.

U okviru TARI projekta, koga finansira EU, a sprovodi OEBS, jedna od komponenti usmerena je na podršku preduzećima koja imaju potencijal za održivo zapošljavanje Roma u obezbeđivanju podrške nabavkom opreme, konsultantskom podrškom i edukacijom za novozaposlene.⁸⁶

Dobri primeri prakse su programi podrške donatora u okviru stažiranja za mlade obrazovane Rome u državnim institucijama⁸⁷ i organizacijama civilnog društva,⁸⁸ kao i, već pomenuti rad na povećanju broja Roma u policiji u skladu sa preporukama zaštitnika građana, i na inicijativu civilnog društva.⁸⁹ Naime, iako postoji zainteresovanost romske populacije za rad u sistemu MUP, jedna od glavnih prepreka za postizanje veće prolaznosti na osnovnu policijsku obuku je nedovoljna informisanost o uslovima upisa, kao i teškoće postizanja visokih rezultata na kvalifikacionom testu. Održane su info sesije u šest gradova u cilju informisanja zainteresovanih mladih Roma o mogućnostima konkurisanja za obuku, kao i svim segmentima i proceduri polaganja kvalifikacionog ispita, a zatim i dodatne pripreme za testiranje što je preduslov za povećanje stepena prolaznosti na osnovnu policijsku obuku.⁹⁰

Mogućnost uvođenja mera pozitivne diskriminacije sa ciljem povećanja broja pripadnika romske manjine u vojnoobrazovnom sistemu do sada nije bila predmet razmatranja donosilaca odluka u sistemu vojnog školstva. Broj pripadnika romske manjine koji se

---

⁸⁶ Drugi nacionalni izveštaj o socijalnom uključivanju i smanjenju siromaštva u Republici Srbiji, op.cit.

⁸⁷ Kancelarija za ljudska i manjinska prava je uz podršku ambasada Velike Britanije i Holandije, Švedske agencije za međunarodni razvoj (SIDA) i Misije OEBS-a u Srbiji svela projekat šestomesečnog plaćenog stažiranja za mlade-pripadnike albanske, bošnjačke i romske nacionalne manjine u državnim institucijama u Republici Srbiji.

⁸⁸ Centar za istraživanje javnih politika i Centar za etiku, pravo i primenjenu filozofiju su organizacije domaćina i podrške programa zapošljavanja mladih visokoobrazovanih Romkinja i Roma u organizacijama civilnog društva u Republici Srbiji, na inicijativu Central European University (CEU) i National Endowment for Democracy.

⁸⁹ Projekat „Inkluzija Roma u sektor bezbednosti: Ka većoj prolaznosti na osnovnu policijsku obuku“, op. cit.

⁹⁰ <http://www.ljudskaprava.gov.rs/index.php/vesti/1435-inkluzija-roma-i-romkinja-u-sektor-bezbednosti>.

trenutno školuju u vojnoobrazovnim institucijama izuzetno je mali: 2014. godine se na Vojnoj akademiji školovao samo jedan Rom.⁹¹ Ovo implicira smanjene mogućnosti zapošljavanja u delovima sistema odbrane.

PREPORUKE:

- **U procesu pripreme radnog zakonodavstva, neophodno je obezbediti dosledno sprovođenje instrumenata antidiskriminacionih politika u oblasti zapošljavanja.**
- **Podržati programe koji osnažuju mlade Rome za zapošljavanje u organima državne uprave.**
- **Neophodno je preduzimanje mere za smanjenje rodne neravnopravnosti na tržištu rada koje će obratiti pažnju na položaj Romkinja, i njihovo uključivanje u programe aktivnih mera na tržištu rada: dodatno obrazovanje i obuke, javni radovi, podrška samozapošljavanju.**
- **Za unapređivanja obrazovne strukture prioritet treba da bude finansiranje programa za opšti pristup obrazovanju za mlade do 30 godina kroz širenje programa poput „Druge šanse“.**
- **Potrebno je nastaviti program javnih radova uz primenu principa afirmativne akcije i održivosti programa.⁹²**

4.3.7. Stanovanje

Stanovanje predstavlja jednu od oblasti posebno problematičnih za romsku populaciju. Prema evidenciji dobijenoj tokom popisa stanovništva, Romi beskućnici čine oko trećine ukupnog broja beskućnika u Srbiji.⁹³ U 70 odsto opština u Srbiji zastupljena su podstandardna romska naselja. U gotovo 40 odsto ovakvih naselja stambeni objekti nisu

---

⁹¹ J. Radoman, M. Tadić, Romkinje i Romi i reforma sektora bezbednosti u Republici Srbiji, 2014, op. cit.

⁹² Drugi nacionalni izveštaj o socijalnom uključivanju i smanjenju siromaštva u Republici Srbiji, op.cit.

⁹³ S. Radovanović, A. Knežević, *Romi u Srbiji*, op. cit., str. 86-87.

priključeni na vodovodnu mrežu, a u samo 10 odsto ovakvih naselja većina objekata je priključena na kanalizacionu mrežu.⁹⁴ Romi koji žive u neformalnim naseljima širom zemlje izloženi su visokom nivou diskriminacije u pristupu socijalnoj zaštiti, zdravstvenoj zaštiti, zapošljavanju i adekvatnom stanovanju, uključujući osnovne higijenske uslove, vodu i struju.

Najnoviji pokazatelji stanovanja uglavnom signaliziraju poboljšanje položaja Roma u ovom segmentu i smanjenje jaza u poređenju sa opštom populacijom. Međutim, stopa Roma bez imovinskih isprava, u izdvojenim naseljima koje odlikuje prenatrpanost je i dalje visoka.⁹⁵ Upporedni podaci pokazuju da je prosečan broj prostorija za Rome u Srbiji 0,63 a za opštu populaciju 1,13, kao i da je prosečan broj kvadratnih metara životnog prostora dostruko nepovoljniji: 14,09 prema 27,41.⁹⁶

Krajem 2013, počele su aktivnosti u vezi sa mapiranjem i izradom geografskog informacionog sistema (GIS) romskih naselja, odnosno razvijanje adekvatnih stambeni modela i izrada urbanističke i tehničke dokumentacije za unapređenje infrastrukture i uslova stanovanja u romskim naseljima, a u cilju pripreme projekata za konkurisanje za sredstva iz IPA 2013. Implementacioni partner ovog projekta, koji se sprovodi u 20 jedinica lokalne samouprave iz sredstava IPA 2012 je OEBS, a njegovim sprovođenjem koordinira Kancelarija za ljudska i manjinska prava. Obezbeđivanje trajnog smeštaja za 200 romskih porodica koje je grad Beograd tokom 2009-2012 raselio iz neformalnih naselja u novoformirana kontejnerska naselja, sprovodi se u okviru projekta koji realizuje UNOPS. Oba ova projekta finansira EU.⁹⁷

PREPORUKE:

---

⁹⁴ Ukupno je identifikovano 583 podstandardnih romskih naselja u Srbiji. Više o njihovim odlikama u: Dr Ljiljana Živković, dr Aleksandar Đorđević, *Osnovne karakteristike podstandardnih romskih naselja u Srbiji i predlog budućih razvojnih inicijativa za unapređenje uslova života romske zajednice*, Misija OEBS-a u Srbiji, Beograd, 2015.

⁹⁵ Roma Inclusion Index 2015, op. cit.

⁹⁶ Regionalni izveštaj o legalizaciji stanovanja, unapređenju naselja i socijalnom stanovanju za Rome u regiji Zapadnog Balkana, Najbolja iskustva iz prakse za uključivanje Roma, OEBS-ODIHR, februar 2014. Str. 27 <http://www.osce.org/odihr/115737>.

⁹⁷ Drugi nacionalni izveštaj o socijalnom uključivanju i smanjenju siromaštva u Republici Srbiji, op.cit.

- **Sprovesti istraživanja u lokalnim samoupravama o stambenim potrebama Roma, napraviti evidenciju i izraditi akcijske planove sa merama za poboljšanje uslova stanovanja u romskim naseljima.**
- **Osigurati sredstva i podstaći lokalne samouprave da rade na unapređenju stanovanja romske populacije koja živi u podstandardnim naseljima.**
- **Obezbediti adekvatna stambena rešenja za povratnike po osnovu Sporazuma o readmisiji.**
- **Uskladiti praksu preseljanja romskih naselja sa međunarodnim standardima i obezbediti punu primenu mogućnosti da osobe bez prebivališta budu prijavljene na adresu lokalnog centra za socijalni rad.⁹⁸**

4.3.8. Zdravstvena zaštita

Iako Romi imaju zdravstveno osiguranje, smrtnost novorođene dece je dvaput veća, a životni vek 12 godina kraći u odnosu na opštu populaciju. U domovima zdravlja se ne ostvaruje puna primarna zdravstvena zaštita Roma, a dostupnost sekundarne i tercijrane zdravstvene zaštite nije u skladu sa zdravstvenim stanjem Roma koji su izloženi riziku od hroničnih i drugih vrsta bolesti.⁹⁹

Međutim, u okviru programa unapređenja zdravlja i zdravstvene zaštite Roma postignuti su značajni rezultati uvođenjem romskih zdravstvenih medijatorke. Uspostavljanje tog mehanizma značajno je doprinelo poboljšanju zdravstvene situacije, smrtnost romske dece pala je za 50 odsto.¹⁰⁰ Njihova uloga je da povećaju dostupnost zdravstvene zaštite romskom stanovništvu odlaskom na teren u cilju povećanja obuhvata dece vakcinacijom, češćih kontakata sa zdravstvenom službom, zdravstveno-vaspitnim aktivnostima i ostvarivanjem prava na zdravstveno osiguranje.¹⁰¹ Angažovanjem 75 zdravstvenih medijatorke u 59 jedinica lokalnih samouprava od 2010, do 2012, zabeležene su

---

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Roma Inclusion Index 2015, op.cit.

¹⁰⁰ Implementation of the Action Plan on Improving the Situation of Roma and Sinti within the OSCE Area, 2013, p. 36.

¹⁰¹ Drugi nacionalni izveštaj o socijalnom uključenju i smanjenju siromaštva u Republici Srbiji, op.cit.

informacije o 120.708 pojedinaca, ostvarene posete u 136.106 domacinstava, i pronađeno 13.647 osoba bez zdravstvenog osiguranja. Zdravstveni medijatori su u tom periodu obezbedili osiguranje za 7389 osoba, registraciju kod odabranog lekara za 19.528 osoba i pomogli rešavajte 3545 slučajeva neposredovanja ličnih dokumenata.¹⁰²

Osim mehanizama pravne zaštite za rešavanje stigmatizacije i diskriminacije pripadnika romske nacionalne manjine u sistemu zdravstvene zaštite, posebno je značajno partnerstvo sa nevladinim sektorom, što može da dopuni kapacitete vladinog sektora u suočavanju sa ovakvim izazovima. Bolja informisanost o pravima na zdravlje, udruživanje u ostvarivanju prava i pomoć nevladinih organizacija u zaštiti prava mogu postaviti korisnika „u centar“ zdravstvenog sistema.

PREPORUKE:

- **Intenzivirati mere radi bolje informisanosti o pravu na zdravlje;**
- **preduzeti sve neophodne mere za poštovanje zakonskih prava na obavezno zdravstveno osiguranje za Rome i kad nemaju prebivalište, što povećava dostupnost zdravstvene zaštite;**
- **Povećati broj zdravstvenih medijatorki i zaposliti zdravstvene medijatorke u jedinicama lokalnih samouprava gde ih trenutno nema;**

4.4. Zaključak

Organi i tela OEBS imaju veoma razvijeno sistem preporuka i primera dobrih praksi kad je reč o položaju Roma, što je okvir koga treba redovno koristiti prilikom formulisanja politika iz ove oblasti u Srbiji.

Normativni okvir u Republici Srbiji je u velikoj meri usklađen sa preporukama OEBS i drugih međunarodnih organizacija, ali ključnu prepreku predstavlja njegova nedovoljna primena. Ovo je rezultat više povezanih uzroka, među kojima su nedovoljna senzibilisanost predstavnika državnih organa za rad sa ranjivim grupama i posebno Romima, neodrživo

---

¹⁰² Implementation of the Action Plan on Improving the Situation of Roma and Sinti within the OSCE Area, 2013, p. 36.

planiranje i alokacija sredstava, ali u izvesnoj meri i nedovoljna preciznost i konkretnost nekih antidiskriminatornih normi. U daljem razvoju normativnog okvira treba raditi na tome da antidiskriminacione norme budu precizne, konkretne i održive, i posebno, da budu prilagođene za primenu na lokalnom nivou. Neophodan je i dalji rad na edukaciji i senzibilizaciji zaposlenih u organima državne uprave I lokalne samouprave za specifične probleme romske populacije.

Stanovništvo romske nacionalnosti i dalje je izloženo diskriminaciji i još uvek se često suočava sa govorom mržnje i pretnjama. Zbog toga je neophodna podrška razvijanju medijskih kampanja u cilju smanjenja socijalne distance i jasnog i argumentovanog objašnjavanja suštine afirmativnih mera prema romskoj populaciji.

Sve dalje planirane mere i aktivnosti, kako na nacionalnom, tako i na lokalnom nivou, posebno moraju uzeti u obzir potrebu osnaživanja i poboljšanja položaja romskih žena i devojčica, kao višestuko ranjive društvene grupe. Važno je podsticati uključivanje Roma u formulisanje politika koje se odnose na njih, kroz sveobuhvatan participativni proces i aktivnosti poput tribina, panela, fokus grupa, javnih slušanja. Na ovaj način bi se obezbedilo da što više Roma, posebno mlađih, uzme učešće u društvenom životu, i izbeglo bi se „monopolizovanje” javnog prostora.

Potrebno je dalje razvijati i unapređivati mehanizme socijalne inkluzije Roma po ugledu na mehanizam zdravstvenih medijatorki, koji se pokazao posebno korisnim i delotvornim i, obezbediti kontinuitet u radu ovakvih mehanizama.

Neophodno je obratiti posebnu pažnju na problem bezbednosti pripadnika romske populacije i migratorne trendove, odnosno moguće probleme u prihvatu većeg broja lica na osnovu sporazuma o readmisiji koji se može očekivati.